

Zwarte scholen, etnische diversiteit en het land van herkomst

Prof. dr. Jaap Dronkers
Onderwijssocioloog

Etnische diversiteit van scholen is een gevoelig onderwerp in Nederland. De overheid, maar ook tal van maatschappelijke organisaties en actiegroepen, zeggen zich in te zetten voor een evenredige spreiding van allochtone en autochtone leerlingen over scholen. De veronderstelling hierbij is dat het het beste is voor alle leerlingen, vooral voor de onderwijsprestaties van allochtone leerlingen, als de etnische samenstelling van een school de afspiegeling is van de etnische samenstelling van de wijk of de gemeente waarin een school staat. Met andere woorden als de school zoveel mogelijk etnisch gemengd is.

Ik heb in mijn oratie¹ deze veronderstelling proberen te toetsen. Ik ging na of de etnische samenstelling van scholen onderwijsprestaties beïnvloedt, ook als wij rekening houden met belangrijke factoren als het ouderlijke opleidingsniveau en sociale compositie van scholen. Die etnische samenstelling is niet de gebruikelijke grove vaststelling van percentages autochtonen en allochtonen in een school, zoals die in het beleid meestal gebruikt worden. Daarbij worden immers alle allochtone leerlingen op een hoop gegooid, alsof er tussen hen weinig verschil zou bestaan. Ik maak daarentegen wel onderscheid tussen allochtone leerlingen, en

wel naar hun land van herkomst. Etnische diversiteit van een school is daarom in mijn onderzoek het aantal etnische groepen op een school. Daarnaast berekende ik ook de aandelen van de verschillende etnische groepen binnen de scholen. Ik gebruikte het geboorteland van de leerlingen en hun ouders om hun herkomstland vast te stellen. Die informatie haalde ik uit de PISA-gegevens, die speciaal ontworpen is om schoolprestaties van vijftienjarige leerlingen internationaal te vergelijken (gemiddelde 500; een belangrijk verschil 25). De bruikbare gegevens omvatten 35 herkomstlanden van 8281 immigrantenleerlingen in vijftien westerse

landen van bestemming. Het is belangrijk om meer bestemmingslanden tegelijkertijd te kunnen vergelijken. Dan krijgt men een betrouwbaarder onderzoeksresultaat, want de uitkomsten worden daardoor minder beïnvloed door toevallige omstandigheden binnen een bestemmingsland of door kenmerken van een specifiek herkomstland. Ik laat zien dat de onderwijsprestaties op zwarte scholen niet zo laag zijn, omdat er maar weinig autochtone leerlingen zijn. Het is daarentegen de grote etnische diversiteit op die zwarte scholen (het grote aantal etnische groepen) die het lesgeven op zwarte scholen moeilijk maakt, en dus de onderwijsprestaties verlaagt. Het overbruggen van de verschillen tussen veel etnische groepen vergt zoveel onderwijs- en leertijd van leerkrachten en leerlingen dat, ongeacht het aantal autochtone leerlingen, de onderwijsprestaties daar onder druk staan (zie figuur 1).

Dat komt overeen met twee andere uitkomsten van mijn analyse: 1. immigrantenleerlingen doen het beter als zij op scholen zitten met veel leerlingen uit hetzelfde herkomstland; 2. leerlingen (ook autochtonen) doen het beter als op een school een hoger percentage immigrantenleerlingen uit Oost-Azië zit (zie figuur 2).

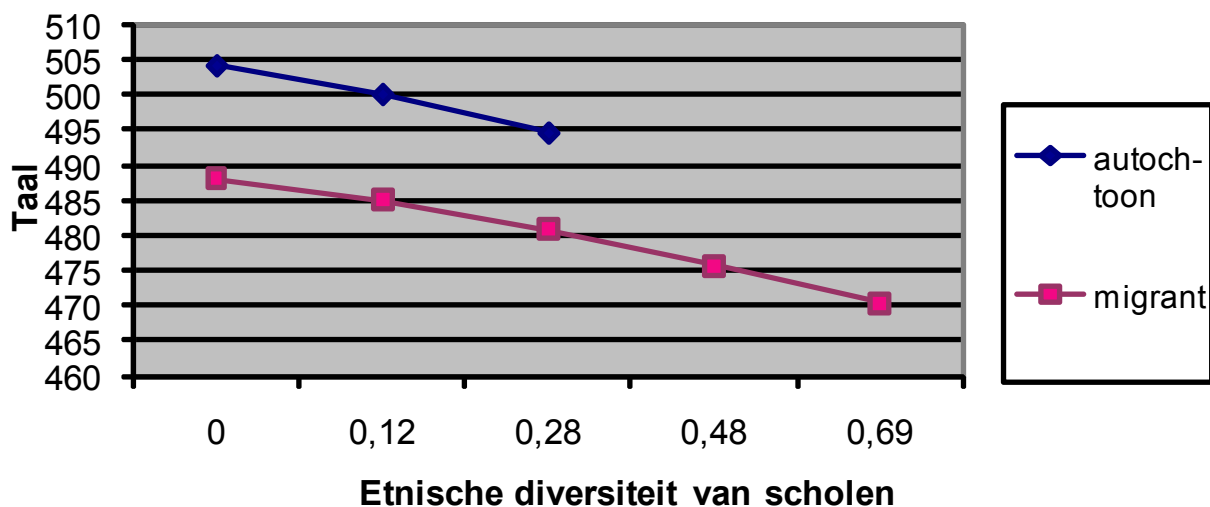
Eerder hebben een aantal Nederlandse onderzoekers laten zien dat het land van herkomst van een immigrantenleerling belangrijker was voor zijn schoolsucces dan zijn land van bestemming. In deze analyses bleken leerlingen afkomstig uit islamitische landen (Albanië, Marokko, Pakistan, Turkije, Bangladesh) steeds lagere schoolprestaties te hebben in vergelijking met vergelijkbare immigrantenleerlingen uit niet-islamitische landen. Ook hebben immigrantenleerlingen uit China, Korea, Vietnam en India hogere schoolprestaties dan vergelijkbare immigrantenleerlingen afkomstig uit Europa of islamitische landen (zie figuur 3). Uit andere internationale data blijkt dat in de EU-landen mannelijke tweede generatie immigranten die de islam aanhangen een lager

onderwijsniveau hebben dan vergelijkbare tweede generatie immigranten die andere godsdiensten aanhangen.² Het argument, dat kinderen van hooggeschoolde politieke vluchtelingen uit islamitische landen het wel beter op school doen, is geen weerlegging van deze bevinding. Die hogere prestaties liggen aan het hogere opleidingsniveau van de ouders, want in vergelijking met kinderen van even hoog geschoolde migranten uit China of Vietnam scoren hun kinderen lager. Ook is het onwaarschijnlijk dat de sociale en economische achterstand op het Turkse platteland groter is dan de achterstand op het Chinese of Vietnamese platteland. De mate van discriminatie lijkt ook geen goede verklaring, want alle niet-Europese immigranten worden gediscrimineerd: islamitische immigranten niet noodzakelijk meer dan andere immigranten.³ Wel is het mogelijk dat de ene etnische groep anders op discriminatie reageert dan een andere: Koreanen door nog harder te werken, Latino's door in hun eer aangetast te zijn en ruzie te zoeken.

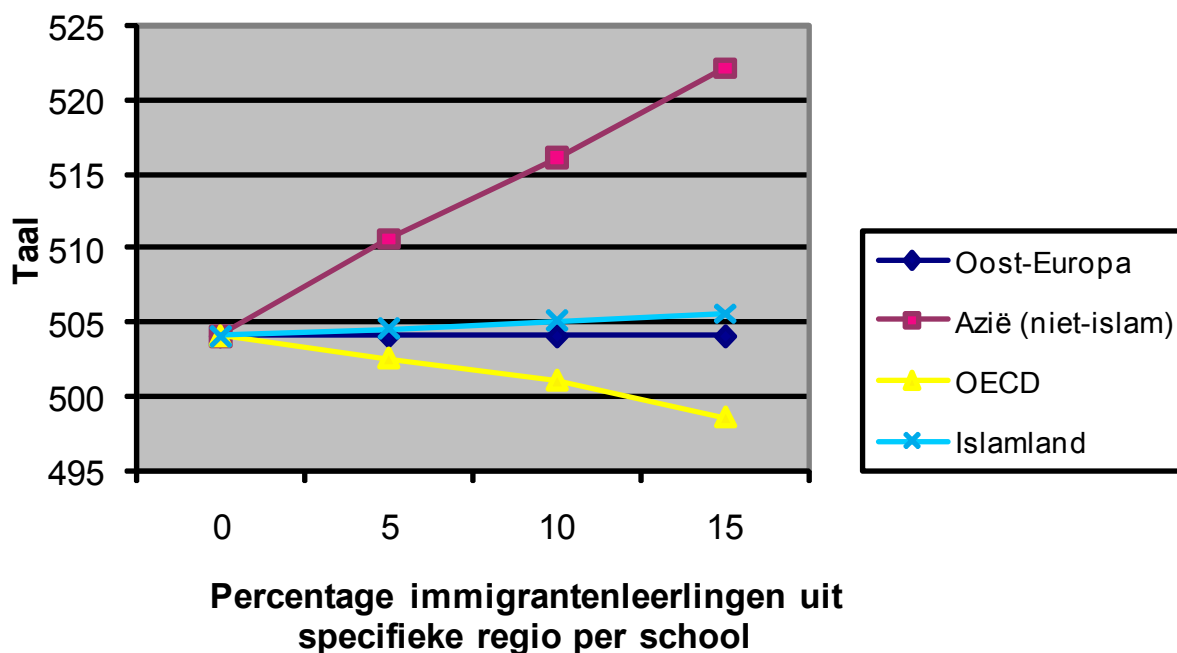
Uiteraard zijn het ouderlijke opleidingsniveau en de sociale compositie van scholen (zie figuur 4) de belangrijkste voorspellers van schoolsucces. Het is echter onzinnig om minder belangrijke factoren, zoals de etniciteit van de leerlingen of de etnische diversiteit van scholen, buiten de orde te verklaren. Elke kan met mijn uitkomsten naar zijn favoriete factor wijzen en het door hem verafschuwde verzwijgen, maar als wetenschapper moet ik alle conclusies laten zien. De mogelijkheid dat een conclusie een politieke tegenstander (linkse kerk, PVV) in de kaart speelt, mag voor een onderzoeker geen reden zijn die conclusies te verzwijgen. Onder het tapijt verborgen waarheden worden immers op de lange termijn alleen maar explosiever.

Het onderzoek ging over vijftienjarigen in het voortgezet onderwijs. Toch werden in commentaren mijn resultaten ook toegepast op het basisonderwijs. Om twee redenen vind ik dat acceptabel. 1. De processen die verantwoordelijk zouden kunnen zijn voor

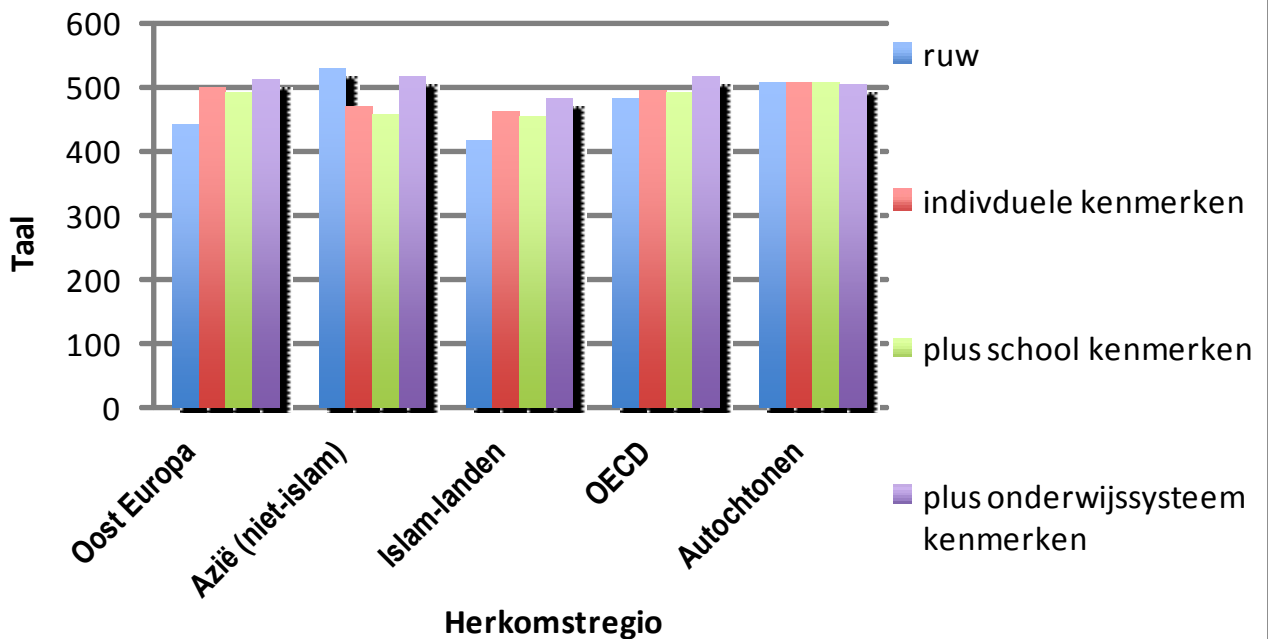
Figuur 1: De taalscore van vergelijkbare autochtone en migrantenleerlingen en de etnische diversiteit van hun scholen

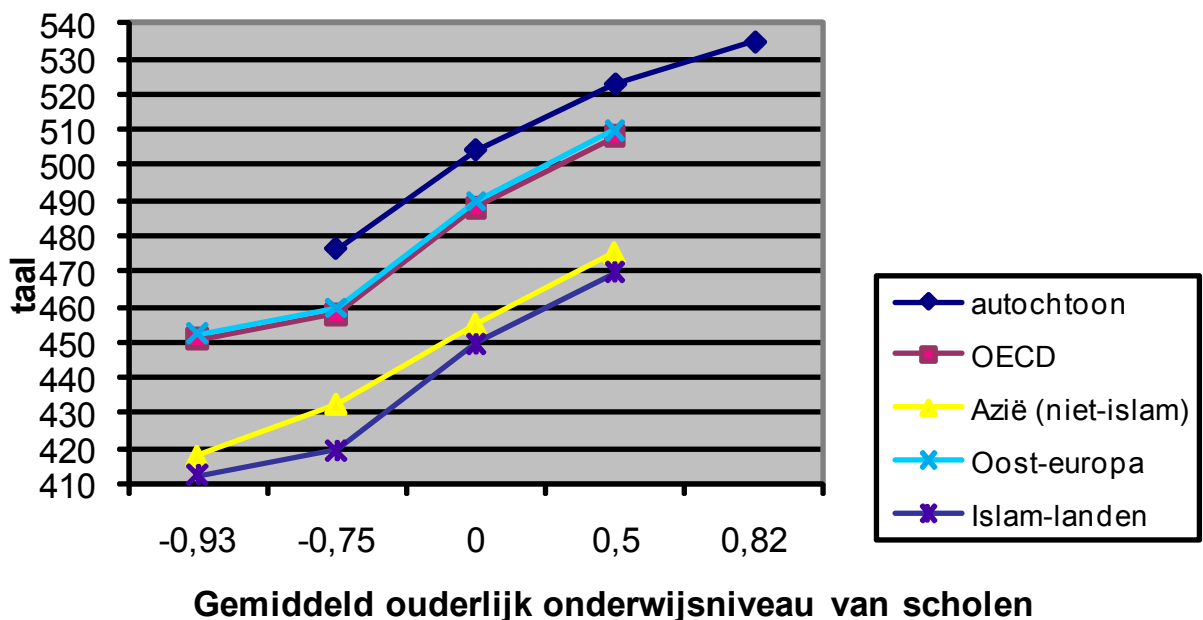
Figuur 2: Het percentage migrantenleerlingen vanuit een specifieke regio per school en de taalscore van vergelijkbare autochtone leerlingen

Figuur 3: Taalscore per herkomstregio voor en na controle voor kenmerken van achtergrond, school en onderwijssysteem

Figuur 4: Taalscore van vergelijkbare autochtone en migrantenleerlingen en het gemiddeld onderwijsniveau van ouders op de school

de positieve en negatieve effecten van diversiteit in het onderwijs zijn niet specifiek voor het voortgezet onderwijs. Zij gaan even zeer op voor het basisonderwijs. Daarom kunnen mijn resultaten ook opgaan voor het basisonderwijs en zijn ze niet uniek zijn voor het voortgezet onderwijs. Wel zou er een mechanisme kunnen bestaan waardoor deze processen in het basisonderwijs niet optreden, terwijl ze wel voorkomen in het voortgezet onderwijs. De leeftijd van de leerlingen kan zo'n mechanisme zijn. Mij lijkt dat niet plausibel, want ook kinderen onder de tien jaar signaleren etnische verschillen tussen medeleerlingen en gedragen zich daarnaar. 2. De negatieve effecten van etnische diversiteit komt ook voor in onderwijsstelsels waarin nog geen selectie heeft plaatsgevonden (middleschoolstelsels zoals in Scandinavië). In dergelijke stelsels worden leerlingen niet uitgesplitst over verschillende schooltypen, maar blijven ze bij elkaar op school zitten, net als in het basisonderwijs. Maar ook in dergelijke onderwijsstelsels heeft etnische diversiteit een negatief effect. Daarom denk ik dat mijn conclusies ook opgaan voor het basisonderwijs.

Ik heb mij in mijn oratie beperkt tot de scores voor taal, maar de uitkomsten voor wiskunde en natuurwetenschappen zijn zo goed als hetzelfde. Mijn resultaten gaan dus op voor onderwijsprestaties. De kans dat de uitkomsten voor aardrijkskunde, geschiedenis of maatschappijleer heel anders uitpakken is gering. Leerlingen met een migrantenachtergrond in bijna alle OECD-landen hebben veel minder vertrouwen in de politiek, denken negatiever over gelijkheid van mannen en vrouwen, et cetera, dan autochtone leerlingen.⁴

Ik heb nadrukkelijk in mijn oratie erop gewezen dat etnisch diverse scholen wel goed kunnen zijn voor het bevorderen van interetnische vriendschappen. Vlaams onderzoek laat echter zien dat deze interetnische vriendschappen niet automatisch opbloeien, als een school etnisch gemengd is.

Nederlandse leerlingen kon ik niet in mijn analyse betrekken, omdat het ministerie

van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap bij de opzet van de PISA-data besloten had dat het vragen naar het geboorteland van leerlingen en hun ouders niet nodig was en alleen maar onrust zou zaaien. Het is echter zeer onwaarschijnlijk dat mijn conclusies die opgaan voor landen als België, Duitsland, Denemarken, Noorwegen, Oostenrijk en Schotland, niet zouden gelden voor Nederland. Uit eerdere analyses waarin het Nederlandse onderwijs vergeleken wordt met andere Europese landen, blijkt nergens een uitzonderingspositie van Nederland (ook de vrijheid van onderwijs is dat niet), en zeker niet wat betreft de onderwijsprestaties van immigrantenleerlingen.

Jaap Dronkers

Hoogleraar Internationaal vergelijkend onderzoek van onderwijsprestaties en sociale ongelijkheid. Maastricht Universiteit.

Noten

1. Hij is te krijgen op <http://www.eui.eu/Personal/Dronkers/Dutch/oratie.pdf>.
2. Zie Dronkers, J. & F. Fleischmann, 2010. "The Educational Attainment of Second Generation Immigrants from Different Countries of Origin in the EU-Member-States." pp. 163-204 in J. Dronkers (red.) *Quality and Inequality of Education. Cross-national Perspectives*. Dordrecht, Heidelberg, London, New York: Springer.
3. André, S., J. Dronkers & F. Fleischmann, 2009. "Verschillen in groepsdiscriminatie, zoals waargenomen door immigranten uit verschillende herkomstlanden in veertien lidstaten van de Europese Unie." *Mens en Maatschappij* 84: 448-482
4. Zie Prokic, T. & J. Dronkers, 2010. "The Differences in Attitudes about their Society Between 14 Years Old Pupils with and without an Immigration Background; A Cross-National Comparison." *Journal of Research in Educational Sciences* 1:55-67. Link: <http://www.eui.eu/Personal/Dronkers/articles/JRES2010.pdf>